

УДК 94 (477.83).86): (470+571) “1914/1915”
ББК 63.3 (4 Укр) 52

Ігор Баран

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ГАЛИЧИНІ (1914–1915 рр.)

У публікації проаналізовано політичну діяльність російської окупаційної влади в Галичині в роки Першої світової війни, наголошено на її русифікаторському характері щодо українського населення краю, зокрема, у запровадженні православ'я.

Ключові слова: Галичина, русифікація, церква, українці.

Напередодні Першої світової війни царський уряд ґрунтував свою політику стосовно Галичини й Буковини як прагнення населення цих країв до “возз'єднання з всією матір'ю Руссю”. Згодом у вересні 1914 року ця політика царизму із зайняттям російськими військами західноукраїнських земель набрала відповідних обрисів.

Цілком закономірно, що вказане питання порушувалося в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних істориків: І.Крип'якевича, М.Андрусяка, Д.Дорошенка, О.Рєєнта, І.Патера, М.Литвина та інших. Не вдаючись до історіографічного аналізу, зазначимо, що вказані дослідники внесли посильний вклад у вивчення історії Першої світової війни. Зрозуміло, що в останні роки ця тема стала більш доступною для вивчення українськими науковцями.

Мета статті – розкрити загальний курс російської політики й основні напрями діяльності генерал-губернатора Г.Бобринського в громадському, релігійному та політичному житті Галичини на початку Першої світової війни.

Головні політичні напрями діяльності російської адміністрації в Галичині окреслив генерал-губернатор Г.Бобринський у промовах до різних делегацій і в деяких урядових комунікатах. 19 вересня 1914 р. до нього звернулося 19 представників московфільських “культурних інституцій” на чолі з В.Дудикевичем, який виголосив вірно-підданську промову. Відповідно, Г.Бобринський вимагав від московфілів систематичних дій і державницького розуміння справ, зазначивши, що “велика справа повинна вестися не тільки з любов'ю та енергією, але поступово, з терпінням, розумом і державним змістом”. Проте він ухилився від відповіді щодо застосування сили й уникнув церковно-релігійних питань. Г.Бобринський наголошував: “... не робити ніяких переломів, зовсім відкинути природне почуття помсти і головне не допускати навіть думки про релігійну розправу” [18, с.77; 5].

Закриті з початком війни розпорядженням генерал-губернатора московфільські товариства знову відновили свою діяльність. Насамперед це Общество імені М.Качковського, яке, крім Львова, відновило свої читальні в багатьох містах і селах, зокрема, у Жидачеві, Станіславові, Скалаті, Глинянах, Куликові та ін. Відкрилися: товариство жінок “Жизнь”, політична “Русская Рада”, інститут “Народний Дім”, “Ставропігійський Інститут” [6, с.100].

Існували також “Общество русских дам”, яке опікувалося дешевою кухнею, “Русский приют” організував 4 дитячі садки у Львові, “Русское издательское общество” видавало “Прикарпатскую Русь”, “Голос народа”. “Народна Контора” була бюро інформації та посередництва для надання місця праці лікарям, інженерам, учителям, безробітним, зокрема, при фортифікаційних роботах.

Важливим органом московфільства був “Главный краевый благотворительный комитет” у Львові, який очолював В.Бобринський. На провінції під головуванням начальників повітів засновано повітові комітети: Комарно, Городок, Самбір, Калуш, Скалат, Добромиль, Дрогобич, Любачів, Ліско, Долина, Яворів, Судова Вишня і Мостиська [15, с.87–90]. За даними “Прикарпатской Руси”, Крайовий комітет за період від 20 вересня 1914 р. до 21 березня 1915 р. отримав з державної казни 712 565 руб., а

витратив 408 977 руб. [15, с.90–91]. Отже, комітет став важливим джерелом для фінансової допомоги москвофілам. Діяли в Галичині й різні російські економічні товариства: 1) Защита земли – центральне кредитне товариство; 2) Русский ревизионный союз; 3) Русский торговый дом; 4) Ризниця; 5) Центральный молочный союз; 6) Рольничий союз; 7) Львовская самопомощь.

Зрозуміло, що діяльність усіх указаних товариств підтримувалася як державними російськими інституціями, так і різноманітними товариствами. Давнім опікуном москвофільства було “Галицко-русское благотворительное общество”, яке у зв’язку з війною провело ряд багатолюдних засідань, присвячених Галичині. Воно майже щоденно доводило до відома російського уряду та громадськості про свої бажання, які стосувалися “можливо невидного й найбільш доцільного устрою визволеної частини колишньої під’ярмленої Русі” [6, с.99]. Заопікувалися галицькими москвофілами й інші товариства: “Свято-Владимирское братство”, “Славянское благотворительное общество” в Києві, “Прикарпатский комитет” у Москві, “Общество славянской взаимности” в Петрограді, які проводили різні публічні лекції з історії Галичини, Буковини й Закарпаття, влаштовували різноманітні благодійні вечори, збирали пожертви для “русского” населення краю [15, с.96–103].

Важливу роль у здійсненні політики російської адміністрації в краю відігравали взаємовідносини з москвофільськими організаціями Галичини й Буковини. В одному із звернень керівників “Русского Народного Совета” від 28 січня 1915 р. до генерал-губернатора Г.Бобринського зазначалося, що “приєднання Галичини і Буковини до Росії є остаточним і безповоротним”. Здавалося, що москвофіли, які з радістю зустріли російські війська, готові були сприяти політиці “возз’єднання” краю з імперією та його дії щодо облаштування будуть успішними. На початку генерал-губернаторства Г.Бобринського москвофіли займали навіть посади в адміністрації, у цензурі, при повітових начальниках. Однак усупереч порадам генерал-губернатора москвофілам бути поміркованими почали разом з єпископом Євлогієм і В.Бобринським вести нетактовну агітацію проти греко-католицької церкви, роз’ятрювати національні відносини, зводити особисті порахунки з небажаними їм людьми. Одним словом, вони прагнули до керівництва краю, з чого зовсім не була вдоволена російська адміністрація. Згодом “Русский Народный Совет”, очолюваний В.Дудикевичем, підготував ряд меморіалів для російського уряду, у яких критикувалася діяльність властей, указувалося на інші способи русифікації здобутого краю, по суті вимагалось передати керівництво в галицькій адміністрації “местным русским деятелям”. Поступово протиріччя між керівництвом москвофілів і російською адміністрацією набрали досить різких форм. Г.Бобринський визнавав, що москвофільське керівництво стосовно російських властей не тільки не сприяло владі в справі управління, а могло призвести до необхідності застосувати до нього репресії [4, с.9]. Суперечки між москвофілами та російською адміністрацією досягли свого апогею в січні 1915 р., коли “Прикарпатской Руси” заборонили друкувати вступні (передові) статті, різні матеріали й дописи своїх кореспондентів, а лише телеграми, хроніку й фактичні витяги з російської імперської преси. Ішлося навіть про виїзд В.Дудикевича з Галичини й про зміну ставлення влади до москвофілів. Однак наступ австрійського війська в лютому 1915 р., здобуття Станіславова знову унормували відносини між російськими властями й москвофілами [15, с.95]. З таких закулісних інтриг москвофілів глузували самі росіяни. Наприклад, редактор офіційного органу “Львовское Военное Слово” капітан Н.Наркевич називав їх “дезертирами свого народу” та “невеличкою крикливою горсткою рутенської олігархії”. “Львовское Военное Слово” писало на адресу москвофільської верхівки, що вона вважала “начебто російська армія зайняла Галичину для того, щоб дати їм змогу зводити старі порахунки з політичними противниками” [8, с.60].

З іншого боку, москвофіли вважали, що для російських властей важливішим є польське питання, а не “русское”. Вони зазначали, що для “національного відродження карпаторуських земель” необхідно ліквідувати політичне й економічне панування поляків. Головне питання – земельне. Москвофіли наполягали на хоч би й частковій передачі земель польських поміщиків, які виступали проти Росії та втекли з австрійськими військами, малоземельним селянам. Вони вважали, що російська адміністрація не переймається життям селян, не вживає ніяких заходів щодо його покращення. Зрозуміло, що російські власті найменше турбувалися долею галицького селянства, адже польське поміщицьке землеволодіння вони розглядали як майбутню частину системи поміщицького володіння Росії. Узагалі, і військові, і цивільні власті Галичини усвідомлювали відсутність у політиці російської адміністрації, на відміну від австрійської, чітких національних орієнтирів. Власне, і сам Г.Бобринський указував на невдоволення російським управлінням усіх головних національних груп населення [16, с.85–86]. Однак це не означало, що російська адміністрація зовсім не проводила політики “возз’єднання краю” на “русских началах”. Напевно, вона прагнула вести її, виходячи із загальноросійської політики стосовно Галичини й Буковини, тому й розуміла її дещо по-іншому, ніж керівництво “Русского Народного Совета” й шовіністично налаштовані суспільно-політичні кола Росії.

У ставленні до українців Г.Бобринський виклав свою програму так: “Східна Галичина і Лемківщина – давно невіддільна частина однієї, великої Росії, на тих землях місцеве населення завжди було руське, тому їх устрій повинен бути оснований на руських началах. Я буду тут заводити російську мову, закон і порядки” [15, с.19]. Які були оті “русські начала”, неважко здогадатися. Так, 19 вересня 1914 р. генерал-губернатор Галичини Г.Бобринський видав обов’язкову постанову “Про заборону функціонування різного роду клубів, союзів і товариств та про тимчасове закриття існуючих у Галичині навчальних закладів, інтернатів і курсів, за винятком навчальних майстерень”. Запроваджено жорстку військову цензуру, зокрема, заборонялося вміщувати відомості про військові операції, роботу російської влади, друкування й розповсюдження плакатів, оголошень, малюнків без дозволу місцевої поліції. Випуск друкованої продукції мусив бути лише із зазначенням прізвища власника закладу, влаштування концертів, лекцій, постановка на публічних сценах п’єс дозволялися тільки із санкції адміністрації, а демонстрування кінофільмів лише після попереднього перегляду. Найголовнішим, що було в цій постанові, це заборона продажу й видачі з бібліотек книг російською й українською мовами, випущених поза межами Російської імперії. Така заборона стосувалася насамперед солдатів-українців російської армії, які, незважаючи на таке строге табу, усе ж таки купували, особливо “Кобзар”, і читали українські книжки. Заборона продажу та видачі книг торкалася також і видань іноземними мовами, якщо вони були антиросійського спрямування. Винуваті в порушенні тієї постанови каралися ув’язненням до трьох місяців тюрми або штрафом до 3-х тисяч рублів [6, с.104–105].

У листопаді 1914 р. генерал-губернатором видано правила щодо переміщення населення краю. Вільний переїзд дозволено тільки в межах повіту особам, які постійно тут проживали. Для переїзду в інший повіт у межах Галичини потрібна була перепустка від повітового начальника або начальника жандармерії залізничної станції чи від вищих властей. На виїзд за межі Галичини перепустки видавали генерал-губернатор, губернатори, градоначальник Львова, начальники канцелярії і штабу генерал-губернаторства, начальник жандармерії залізниць. Для цього особа, яка виїжджала, повинна була пройти попередню перевірку в адміністрації з обов’язковим виясненням її роду занять [15, с.24]. Крім того, штабом генерал-губернатора Галичини була дана вказівка військовій цензурі в окупованих російськими військами областях приймати й передавати кореспонденцію від приватних осіб на поштово-телеграфних відділеннях тільки російською, польською, чеською, румунською, французькою, англійською або німецькою мовами.

Кореспонденція, відправлена іншими мовами або наріччями, знищувалася. Серед перелічених української мови не було [6, с.100].

“Кінець українству!” – таким було гасло російської адміністрації. Закрито всі українські товариства, заклади, школи, заборонено українську мову, літературу, видавництва, вивіски. 6 вересня 1914 р. закрито товариство “Просвіта”. Наказом генерал-губернатора Г.Бобринського з 18 вересня 1914 р. перестали виходити всі українські періодичні видання, а 22 вересня замкнули книгарню Наукового товариства ім. Шевченка [13, с.513]. Поряд з іншими українськими товариствами були заборонені “Січі”, яких на початок війни в Галичині нараховувалося 813, а на Буковині – 113. У Львові здійснено обшук й опечатано управу товариства, знайдено багато антиросійської літератури, портрети українських діячів, виявлено підвальне приміщення, де проводилися тренувальні заняття зі стрільби. По селах російські солдати нищили майно січовиків, а їхні відзнаки – хоругви, ленти (стрічки), топірці відправляли до Росії як трофеї, що мали засвідчити про перемогу над “мазепинським рухом”. Незважаючи на переслідування російської влади, в окремих селах Галичини, зокрема в Снятинському та Коломийському повітах, Кіцманському й Вашковецькому на Буковині, були спроби відновити роботи “Січей”. Для дискредитації “Січі” російська пропаганда поширювала чутки, що “січовики збираються вирізати всіх прибічників Росії” [17, с.40–41]. Слід зазначити, що галицькі та буковинські міста набирали російського вигляду. Це, насамперед, стосувалося вивісок на вокзалах, установах, крамницях. У Тернополі, наприклад, начальник повіту Доброгорський наказав купцям і магістратові всі вивіски подавати російською мовою, а також дозволено написи польською. У Бродях, окрім вивісок, змінено на російський манер усі назви вулиць. Таку ж саму русифікацію за наказом повітового начальника проведено й у Самборі та в інших містах [15, с.25].

Повсюдно проводилася русифікація краю. Почали відкриватися школи з російською мовою навчання, курси російської мови для вчителів, друкувалися підручники російською мовою. Г.Бобринський наголошував, що навчання в початкових школах повинно вестися російською мовою, за винятком міст з більшим відсотком польського населення. У таких містах функціонуватимуть польські приватні школи. У селах Східної Галичини відкриватимуться російські школи, а в Західній Галичині – польські, з обов’язковим навчанням російської мови. На початку 1915 р. у Галичині було відкрито 5 сільських народних і 33 церковні школи. Проектувалося в найближчі 5 років покрити край сіткою 9000 шкіл, відкрити 10 учительських семінарій, 2 вчительські інститути, 25 чоловічих і 25 жіночих гімназій. Вищі школи мали бути закриті до кінця війни. Львівський університет, вірогідно, мав бути перенесений до Варшави, а Варшавський до Львова для того, щоб “Східна Галичина стала нерозривною частиною Росії”.

На Буковині теж пропонувалося здійснити шкільну реформу, витіснити зі школи українську мову – “штучно створений український жаргон” – і створити в найближчі роки нижчу, середню й вищу російську школу. Констатувалося, що інспекторат і директорат шкіл уже затверджено, необхідно створити кількамісячні діючі курси для опанування російською мовою місцевими вчителями. Чернівецький німецькомовний університет із часом перетворити в російськомовний [10, с.29].

Багато уваги приділялося насадженню в Галичині та Буковині т. зв. “русских образцовых начальных училищ”. У січні 1915 р. відкрилося 10 таких училищ з російською мовою викладання, з них 5 – у Львові, Самборі, Тернополі, Станіславові та Чернівцях і 5 у селах. Для викладання в них скеровано 20 учителів з Наддніпрянщини [6, с.99].

З окупацією краю розпочато “інвентаризацію” (фактично справжній грабіж) банків, музеїв, книгарень. У Львові особливо постраждали Наукове товариство ім. Шевченка, зокрема друкарня, музей. Забрано архів митрополита А.Шептицького. Після ревізії “Академічний Дім” у Львові став казармою для російських солдат.

На початку жовтня 1914 р. львів'яни пережили безупинні жандармські арешти та заслання. Упродовж кількох місяців у Львові арештовано 1200 українських патріотів, у глиб Росії було вивезено 578 українців, з них 34 священники. Крім того, з листопада 1914 по червень 1915 рр. жандармське управління воєнного генерал-губернатора провело у Львові ще 400 обшуків й арештувало 800 осіб без т. зв. “переписки в порядку військового стану”, тобто офіційно не зареєстрованих [14, с.311]. Серед арештованих і вивезених до Росії були: управитель книгарні НТШ А.Дермаль, адвокат М.Мочульський, заступник голови Українського педагогічного товариства, відома вчителька К.Малицька, д-р В.Охрімович, д-р В.Шухевич та ін. Загалом зі Львова вивезено 16 учителів і 14 адвокатів.

У березні 1915 р. у Східній Галичині знову було арештовано близько 300 українців, насамперед інтелігенції – адвокати А.Чайковський, Д.Стахура, посол Т.Старух, священники С.Юрик, М.Цегельський, В.Громницький, працівники страхового “Дністра” С.Британ, О.Кузьмич, М.Губчак та інші. Узагалі було арештовано й вислано з Галичини за час російської окупації біля 2000 представників інтелігенції [1, арк.15].

На Буковині під час другої російської окупації (27.11.1914 р.–21.11.1915 р.) розстріляно 13 осіб, у т. ч. 12 євреїв, вивезено 446 осіб, з них 331 іудея, 67 греко-католиків, 48 католиків, серед них – 201 чоловік, 116 жінок, 129 дітей. Із Заставнівського повіту депортовано 284 особи, розстріляно 7. Із Чернівців вивезено 49 осіб, Садгори – 40 [11, с.210].

Загальний курс російської політики в Галичині визначався не тільки повним її “злиттям” з рештою російських губерній, але й об'єднанням населення краю з населенням Росії на релігійному ґрунті. Для цього Святійший синод розробив план устрою церковних справ у Галичині, згідно з яким митрополича кафедра у Львові тимчасово заступалася архієпископом, доки Константинопольський патріарх не затвердить нового митрополита або не передасть синоду своїх прав щодо вищого духовного управління краю. У Львові мала бути заснована православна духовна академія, ректором якої стане вікарний єпископ львівської митрополії, а в Галичі та Ярославі – єпископські кафедри.

Вище управління буковинською єпархією покладено на архієпископа кишинівського й бессарабського Платона, який відрядив до Чернівців свого вікарія, єпископа аккерманського Гаврила.

Старообрядницька митрополія в Чернівцях і місцева ієрархія визнавалися в рівних правах з російськими старообрядницькими священниками з огляду “величезних заслуг у збереженні на чужині руської віри і народності” [6, с.101]. Греко-католицька церква згідно з планами російського уряду повинна бути ліквідована, а її вірні навернені в православ'я. Правда, офіційно така програма не висловлювалася, навпаки, Г.Бобринський наголошував на повній повазі та толеранції до всіх конфесій і релігій, обіцяв строго цього дотримуватися і “не допускати спроб до порушення віротерпимості шляхом насильницького навернення до православ'я”. Але такі обіцянки відповідали хіба що намірам самого Г.Бобринського, який стверджував, що “він особисто не співчуває насильству в царині релігійних переконань” [12, с.160]. Фактично політика насильства в цій ділянці почала проводитися з перших днів російської окупації.

Генерал-губернатор Галичини згодом відзначав, що “в деяких колах російського суспільства й духовенства в імперії панувало переконання, що злиття греко-католицького галицького населення з загальною масою російського народу повинно перш за все відбутися на ґрунті навернення до православ'я, тому навіть у період окупації краю ці кола вважали необхідним вести діяльну пропаганду православ'я, опираючись на підтримку й розпорядження російських властей” [4, с.9].

Такий зручний прийом пропаганди передбачав призначення на парафії в Галичині православних священників за клопотанням хоч би невеликої групи віруючих. Такого погляду дотримувався архієпископ Євлогій, якому Святійшим синодом було доручено

загальне керівництво православною церквою в Галичині й кандидатуру якого 29 серпня 1914 р. затвердив російський імператор. Однак цього погляду щодо переходу греко-католиків у православ'я не поділяв Г.Бобринський. Між ним та Євлогієм утворився певний антагонізм на ґрунті необмеженого прагнення останнього проводити в краю політику войовничого православ'я.

Православні священники настільки захопилися наверненням греко-католиків у православ'я, що в їхні дії мусило втрутитися найвище керівництво Росії. Не маючи конкретного плану щодо релігійної політики в Галичині, верховний головнокомандувач російських військ звернувся 14 вересня 1914 р. з листом на ім'я царя Миколи II з проханням прояснити ситуацію, щоб не допускати насильного переведення населення в православ'я і, таким чином, зберігати спокій у тилу [13, с.531]. Уже 15 вересня 1914 р. до Львова була відправлена спеціальна телеграма царя про церковні справи, у якій ставилася вимога дотримуватися лояльності та віротерпимості до уніатів. Перехід на православ'я здійснювати тільки за згодою самих віруючих, що повинно перевірятися адміністрацією [1, арк.13]. Згодом обер-прокурор синоду В.Саблер надіслав відповідну інструкцію Г.Бобринському і Євлогію про неухильне дотримання принципів свободи віросповідання.

Бурхлива діяльність архієпископа Євлогія змусила воєнного генерал-губернатора видати розпорядження про врегулювання церковних відносин у Галичині. Згідно з вказівками Г.Бобринського православні священники скеровувалися в греко-католицькі села лише в тих випадках, коли того бажатиме 75% прихожан. Рівночасно заборонялося повернення на свої парафії уніатських священників, які тимчасово втекли при вступі російських військ. Їх нове призначення кожний раз відбувалося тільки з дозволу генерал-губернатора. Проте архієпископ Євлогій не дуже зважав на розпорядження графа Г.Бобринського. Виходячи зі своїх інтересів, Євлогій міг легко усунути із зайнятої парафії греко-католицького священника, запідозривши в “мазепинстві”, тобто належності до українського національного напрямку. Достатньо було будь-якого натяку з недоволенних священником парафіян або яких-небудь примх повітового начальника, як запідозрюваного негайно, без слідства, висилали етапом у глибину Росії, найчастіше до Західного Сибіру [12, с.162]. Діяльність архієпископа Євлогія набрала таких брутальних форм, що навіть ліберальні розпорядження воєнного генерал-губернатора про віротерпимість не могли зарадити справі. Урешті-решт граф Бобринський змушений був поступитися й у вимогах присилати православних священників навіть за бажанням меншості парафіян.

Згодом із цього приводу Г.Бобринський писав: “Архієпископ Євлогій неодноразово й настирливо добивався відміни розпорядження про закриття голосування питання стосовно запрошення на парафії православних священників... були випадки, коли архієпископ Євлогій узагалі не виконував моїх розпоряджень і призначав священників на парафії без мого відома” [4, с.43].

За 9 місяців російської окупації Східної Галичини з дозволу воєнного генерал-губернатора Г.Бобринського призначено на парафії 86 православних священників, з них 35 за клопотанням парафіян і 51 за рекомендацією архієпископа Євлогія. 75 чоловік отримали призначення у Львівській і 11 – у Тернопільській і Перемишльській губерніях. За даними канцелярії архієпископа Євлогія, на 4 квітня 1915 р. на парафіях Східної Галичини перебувало 113 православних священників [1, арк.15]. Зрозуміло, що цей показник зовсім невеликий відносно загальної кількості греко-католицьких парафій у Східній Галичині. За деякими даними тільки 29 галицьких священників, а їх було понад 2 тисячі, перейшли в православ'я. З 1874 уніатських парафій біля 100 стали православними, причому частина з них за рахунок того, що на вільні з різних причин місця було прислано православних священників [9, с.181]. Це вказує на те, що перехід галицьких

греко-католиків у православ'я не був масовим явищем. Основна маса населення продовжувала залишатися вірною греко-католицькій церкві.

Незважаючи на те, що місцеве населення не чинило якихось особливо ворожих виступів проти призначених православних священиків, однак вони не здобули прихильності й поваги парафіян. Причиною того були, з одного боку, невисокі їх особисті якості в порівнянні з греко-католицькими священиками, а з іншого боку, – ті матеріальні умови, у яких вони опинилися.

Зазначимо, що втрата російською армією навесні 1915 р. галицьких територій, особливо діяльність архієпископа Євлогія, спонукала царя Миколу II 12 квітня 1915 р. повернути його у Волинську єпархію.

Слід виокремити арешт і заслання митрополита А.Шептицького з метою дезорганізувати греко-католицьку церкву, а духовенство зробити більш піддатливим для переходу в православ'я. Він був основним об'єктом доносів галицьких москвофілів. За його діяльністю уважно стежило Міністерство внутрішніх справ Росії, а для російського уряду він був “небезпечним політичним агітатором”, “найголовнішим і найвидатнішим керівником “мазепинського” руху не тільки в Галичині, але й у російській Україні” [12, с.164–165]. Не висвітлюючи перебігу подій, відзначимо, що митрополита А.Шептицького заарештовано 19 вересня 1914 р. і вивезено до Росії. З приводу його арешту газета “Южный Край” від 9 грудня 1914 р. відзначала, що “репресії проти уніатського митрополита свідчать про релігійну та національну нетерпимість, які викличуть надзвичайно негативний вплив на українське населення Галичини, а також погано будуть сприйняті громадською думкою в дружніх Росії та нейтральних країнах”. У будь-якому випадку, вважала газета, втручання церковної влади в долю А.Шептицького належно повинно бути оцінено в Думі. “Адже уніатський митрополит, – підкреслювалося далі, – тільки політичний “бранець”, але не церковний в'язень, тому що зараз йде не середньовічна війна церков і церковних в'язнів не може бути. Якщо тут вийшло чергове втручання церковної ієрархії у світські політичні справи, то таке становище настільки нетерпиме, наскільки нетерпиме пригнічення церкви світською владою”.

У Росії А.Шептицький перебував до весни 1917 р. Повернувся митрополит до Львова 10 вересня 1917 р. Його приїзд перетворився на справжню національно-патріотичну маніфестацію. Крім митрополита, росіянами вивезено ще 80 осіб греко-католицького духовенства [3, с.262–264; 7, с.172].

Таким чином, діяльність російської окупаційної влади з вересня 1914 по червень 1915 рр. була виразно антиукраїнською, спрямованою перш за все проти діяльності українських політичних організацій і греко-католицької церкви зокрема. Це проявилось, насамперед, у закритті російськими окупаційними властями різних українських інституцій, арешті та вивезенні в глиб Росії українських громадсько-політичних діячів. Однак із часом діяльність українства привела до утворення нових незалежних державних інститутів.

1. Российский государственный военно-исторический архив, ф. 2003, оп. 2, спр. 538, л. 15.
2. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. 361, оп. 1, спр. 588, арк. 88.
3. Нива. – 1916. – № 4.
4. Отчет временного генерал-губернатора Галиции в период с 19 августа 1914 г. по 1-е июля 1915 г. – 1916.
5. Прикарпатская Русь. – 1914. – 12 сент.
6. Украинская Жизнь. – 1914. – № 11–12.
7. Шематизм всего духовенства Греко-католицької Львівської архієпархії на 1918 рік. – Львів, 1918.
8. Андрусак М. Нариси з історії галицького москвофільства / М. Андрусак. – Львів, 1935. – 79 с.
9. Бахтурина А. Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны / А. Бахтурина. – М., 2000. – 264 с.
10. Ботушанський В. Російські плани інкорпорації Буковини / В. Ботушанський // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці, 2004. – Вип. 229–230.
11. Буковина : історичний нарис. – Чернівці, 1998. – 416 с.

12. Дорошенко Д. Арест и ссылка митрополита А. Шептицкого : из недавнего прошлого / Д. Дорошенко. – Б. м., 1922. – 167 с.
13. Історія Львова : у 3 т. – Львів, 2007. – Т. 2 : 1772 – жовтень 1918. – 559 с.
14. Львів : історичні нариси. – Львів, 1966. – 648 с.
15. Петрович І. Галичина під час російської окупації: серпень 1914 – червень 1915 / І. Петрович. – Відень, 1915. – 116 с.
16. Савченко В. Восточная Галиция в 1914–1915 годах / В. Савченко // Отечественная история. – 2002. – № 5.
17. Ставлення російської окупаційної влади до січового руху в Галичині та на Буковині під час Першої світової війни // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. – Чернівці, 2000. – 326 с.
18. Chołodecki-Białynia J. Lwów w czasie okupacji rosyjskiej (3 września 1914 – 22 czerwca 1915). Z własnych przeżyć i spostrzeżeń / J. Chołodecki-Białynia. – Lwów, 1934. – 179 s.

Political activity of Russian occupation administration in Galicia during the period of the World War I is analyzed in the publication; its russification character in relation to Ukrainian population of the region, in particular introduction of the Greek Orthodox faith, is emphasized.

Key words: Galicia, russification, church, Ukrainians.

УДК 94 (477.8)

ББК 63.3 (4 Укр) 614

Мирослава Клим'юк

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕВА БАЧИНСЬКОГО В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ЗУНР

У статті висвітлено державотворчу діяльність Лева Бачинського та пов'язані з нею основні напрями політичної роботи в Українській Національній Раді ЗУНР. Показано його діяльність як віце-президента й правного політика та невгамовного борця за українську державність і соборність.

Ключові слова: Лев Бачинський, ЗУНР, Українська Національна Рада, Галичина, Акт Злуки, земельна реформа.

Історія вивчення української біографістики є дуже важливим компонентом історичної науки. Досягнення панорамності історичного бачення неможливе без дослідження спадщини політичних і громадських діячів, а саме – у період становлення української державності на початку ХХ століття. Найбільш важливим моментом у житті українського суспільства на цьому етапі було проголошення Акта Злуки двох частин України – Східної і Західної. Одним із натхненників цього державного акта з боку ЗУНР був громадсько-політичний діяч Лев Бачинський.

У статті ставимо перед собою мету комплексно висвітлити громадсько-політичну діяльність Лева Бачинського в період Української Національної Ради й розкрити його роль у відродженні та побудові української державності в період існування цього представника законодавчої влади ЗУНР.

Інформацію про громадсько-політичну діяльність Л.Бачинського можна почерпнути з історичних джерел. Саме видання періоду ЗУНР “Нове життя”, “Республіка”, “Народ” відображали основні етапи боротьби галицького радикала за незалежність України. Ми не маємо, на жаль, детальних відомостей про життєвий шлях Л.Бачинського за часів радянської історіографії, оскільки вона замовчувала й приховувала факти з життя невгамовного борця за соборність українських земель. Також велику увагу діяльності громадського діяча приділяли у своїх дослідженнях сучасні вчені Ф.Погребенник [28], В.Бабій [20], О.Островський [27] та ін.

Лев Бачинський народився 14 липня 1872 року в багатодітній родині сільського інтелігента – директора школи [20, с.4]. Оселя Бачинських завжди уособлювала собою родину, у якій панували любов і повага до односельчан, рідного краю. “Тут мати Лева, – згадував Василь Стефаник, – провадила дім на інтелігентську стопу” [27, с.241]. Ви-